విత్తనాలు

పినాకపాణి

సాయంత్రం ముఖంమీద నల్లని చీకట్లు పారాడుతున్నాయి. చెట్లమీది కాకులు భక్తిపాటలో, బానిసత్వపు పాటలోగాని సహజంగా లేనివి పాడుతున్నాయి. ఊళ్ళో జనాలు నెలలతరబడి జ్వరం మంచాలు దిగనివాళ్ళలాగున్నారు. ఎవరికీ పనిలేదు. మోకాళ్ళ మధ్య తలపెట్టి కూర్చున్నట్లుంది ఊరు. పనుల్లేక చేతులు జివజివలాడుతున్నాయి ఏ టీకొట్టువాడు పెట్టాడోగాని సినిమాపాటలు రంజుమీదున్నాయి. అవి జనాలకు ఉత్సాహాన్నివ్వడంలేదు, మత్తునూ యివ్వడంలేదు.

టైం ఆరున్నరవుతుండగా గుళ్లో జాగంటలు మోగడం మొదలయింది. అయిదు నిమిషాలపాటు ఊరు, ఊరు నానుకొని శతాబ్దాలుగా పడున్నకొండలు ఆశబ్దాన్ని ప్రతిధ్వనించాయి. ఊళ్లో కనీసం యింటికొకరైనా నీరసంవోడే ముఖాలతో గుళ్ళో ఉండిఉంటారు. కానీ, వొక్కరికీ మనసు దేవునిమీదలేదు. అది ఆకలికడుపుల్లో చిక్కుకొనిపోయి ఉంటుంది.

బసప్పకు గుడితో పనిలేదు. గుడితోనేకాదు అసలు ఏపనీలేదు. కానీ మనసు అదేపనిగా బాధపడ్తుంది. కొండలకు వెనకవైపున బసప్ప ముత్తాత సంపాదించిన ముడెకరాల పొలముంది. ఇంటి వసారాలో గుంజకు కట్టేసిన రెండు ఎద్దులున్నాయి. సొంత భూమిలో సొంతగా వ్యవసాయం చేసుకోడానికి సొంత ఎద్దులు ఉండాలనేది బసప్ప యింటి సాంప్రదాయం.

ఇప్పుడు పొలంలో పంటలేదు. ఎద్దులకు మేతలేదు. తనిప్పుడు రైతునన్న అభిప్రాయంకూడాలేదు. ఎప్పుడైనా ఆ విషయం గుర్తొస్తే భయమేస్తుంది. తను రైతైతే ఎప్పుడో చచ్చిపోయేవాడే! కాకుంటే ఇప్పటిదాకా బసప్పగానే బతుకుతున్నాడు.

అయినా పొలం వెళ్ళొస్తుంటాడు. వ్యవసాయం చేయడానికి కాదు. వ్యధలు పంచుకోవడానికి. భూమికి ఎప్పుడు కష్టాలే! ఆ భూమ్మీద తనకెప్పుడూ కష్టనష్టాలే! ముప్పై అయిదేళ్ళు నిండని బసప్ప యాభైల్లో ఉన్నట్లుంటాడు. వెత్తినెరవలేదు కానీ ఆలోచనలే నెరిసిపోయాయి - వెలిసిపోయాయి. సూర్యుడట్లా పడమటి కొండలవైపు ముఖం చూపగానే పొలానికని బయల్దేరాడు. గెనిమ్మీద నిలబడి పొలంలోని రేణువు రేణువును మౌనంగా పలకరించాడు. వొంగి కుడిచేత్తో పిడికెడు మట్టి తీసుకొని పిడికిలి బిగించి తెరిచాడు. మట్టి ముద్ద కాకుండా విరిగిపోయింది. వారం కిందటే విత్తనాలు వెయ్యాల్సింది. ఇప్పటికీ కుదర్లేదు. అసలు ఈసారి వానలే ఆలస్యమై కార్తెమీరిపోయింది. మళ్ళా ఇప్పట్లో వానలు కురిసేటట్లులేదు. ఎండ ఫెళఫెళ కాస్తుంది. ఇట్లే యింకో నాలుగు రోజులుపోతే ఈయేడు కూడా బీడు పెట్టాల్సివస్తుంది.... బసప్ప మనసు వికలమైంది. ఫొళ్ళంతా నీరసంకమ్మింది. కాసేపయ్యాకలేచి పొలంచుట్టూ నాలుగు గట్లెంట క్రపాడుచుకుంటూ తిరిగాడు. బాధను భుజానేసుకొని ఇంటిదారి పట్టాడు.

అతను రైతుననుకోడానికి బెదిరే భూమిబిడ్డ

అది ఊళ్ళోని రెండు ప్రధాన దారులు కలిసేచోటు. అంతేగాక చెరువుకట్టమీది నుండి వచ్చేదారి కూడా కలుస్తుంది. అక్కడ - ఎండపొడ పడకుండా గుబురుగా అలుముకున్న యాపచెట్టు - దానికింద చుట్టూ మూడు మెట్లతో నడుముల ఎత్తున్న విశాలమైన గౌరమ్మరుగు. సాయంత్రం దాటి రాత్రయింది. అరుగుమీద పదిహేనుమంది దాకా కూర్చోని ఉంటారు. ఎవరూ మాట్లాడటంలేదు. మాట్లాడినా ప్చ్....ఊc.... అనే నీరసపదాలే!

బసప్ప దారెంటపోతూ వాళ్ళవైపు చూచాడేగాని ఎవరినీ నోరెత్తి పలకరించలేదు. అరుగు దాటింతర్వాత రోడ్డుకు ఎడమపక్క పచ్చరంగు ప్రజాటెలిఫోను కేంద్రం కనిపించింది. రోజూ చూచేదే అయినా ఆగి నిమిషంపాటు దానికేసి చూచాడు.

ఊర్లో దీన్ని పెట్టినాల్నుండి ఏ వొక్కడు మాట్లాడంగ చూడలేదు. తనేగాదు ఎవరూ చూడలేదేమో! మొదట్లో మధ్యంతరంగా టౌన్ చదువు మానేసిన కుమార్ కనిపెట్టుకోని ఉండేవాడు. ఇప్పుడు వాడూ ఉండటంలేదు. వేసిన తలుపులు వేసినట్లే, తెరిచిన పాపానపోయినోడు లేదు....... అనుకుంటూ కదిలాడు.

యింటి కెళ్ళేసరికి వాకిలికి తాళం తగిలించి ఉంది. ఉసూరుమంటూ వసారాలోని మంచం వాల్చుకొని కూలబడ్డాడు. ఆ పక్కన కట్టేసిన ఎద్దులు బసప్పకేసి ఆబగా చూచాయి. అతను ధైర్యంగా వాటివైపు చూడలేకపోయాడు. అవి ఆకలి డొక్కల మీద తోకతో విదిలించుకున్నాయి. తల విసురుతూ టపటపా చెవులు కొట్టాయి. భుజమ్మీది తువ్వాలు చుట్టచుట్టి మంచం కోడుమీద ఎత్తుగా పెట్టుకొని పడుకున్నాడు. ఆకాశంకేసి తదేకంగా చూస్తుండిపోయాడు. అమవాస్య దగ్గర కావడంతో ఆకాశం చిక్కని చీకట్లతో పేరుకుపోయింది. ఆ చీకట్లు పైనుండి తనమీదే పడ్తున్నట్లనిపించింది. గతంలోంచి మనసును వొరుసుకుంటూ స్మృతులు వలల్లా వచ్చిపడ్డాయి. అవి అలల్లా వచ్చేవేకాదు కన్నీటి ఊటలో ఏండ్ల తరబడి నాని ఉబ్బినవి.

తొమ్మిదో ఏటనేమో ఏరువాక రోజు తండ్రి మొదటిసారిగా తనచేత మేడి పట్టించాడు. తనారోజు చిన్నపెండ్లి కొడుకులా అలంకరించుకున్నాడు. కాళ్ళకడ్డం పడే కావి పంచె. సిల్కుబుసుకోటు, పైన ఎర్రంచు టవలు, చేతిలో ములుగర్ర పట్టుకొని ఎద్దుల ముందు నిలబడితే తల్లి హారతి తీసింది. తర్వాత ప్రేమగా ఎత్తుకొని ముద్దుపెట్టుకుంది. గుండెలకానించుకొని తలకట్టు సవరించింది. ఆరోజు దున్నింది ముర్రిపెంగా పదహారు చాళ్ళే! అయితేనేం, ఆ గుర్తులు ఎన్నేళ్ళయినా అట్లే నిల్చున్నాయి.

అప్పటినుండ మట్టిలో తిరిగుతూ, మట్టి వాసనలో తేలుతూ దర్జానుభవించడం మొదలయింది.

తెల్లారీ తెల్లారక ముందే తల్లి పక్క లోనుండి లేచి వద్దన్నావినకుండా తండ్రి వెంట పొలానికి బయల్దేరేవాడు. ఎప్పడైనా మధ్యలో తనకు కాళ్ళు నొప్పలు పుడుత్నాయని అంటే "అదిగో దగ్గరికి వచ్చినం....." అని మిలమిల్లాడే పంటచేను చూపించేవాడు. అప్పుడు 'అదిగో అమ్మ.....' అని చూపి.. వినట్లుండేది తనకు.

ఉన్నది మూడెకరాలే అయినా నాయినకు తను రైతునన్న దర్పం ఉండేది వ్యవసాయంలో కష్టనష్టాలకు కుడిఎడములకు తల్లి బాధగా 'ఏమన్నాకూడ, రైతంటే 'ఏమనుకున్నావ్? బూమమ్మ అప్పుడప్పుడు తన బిడ్డల్తోని ఆడుకుంటుందంతే!..... అనేవాడు.

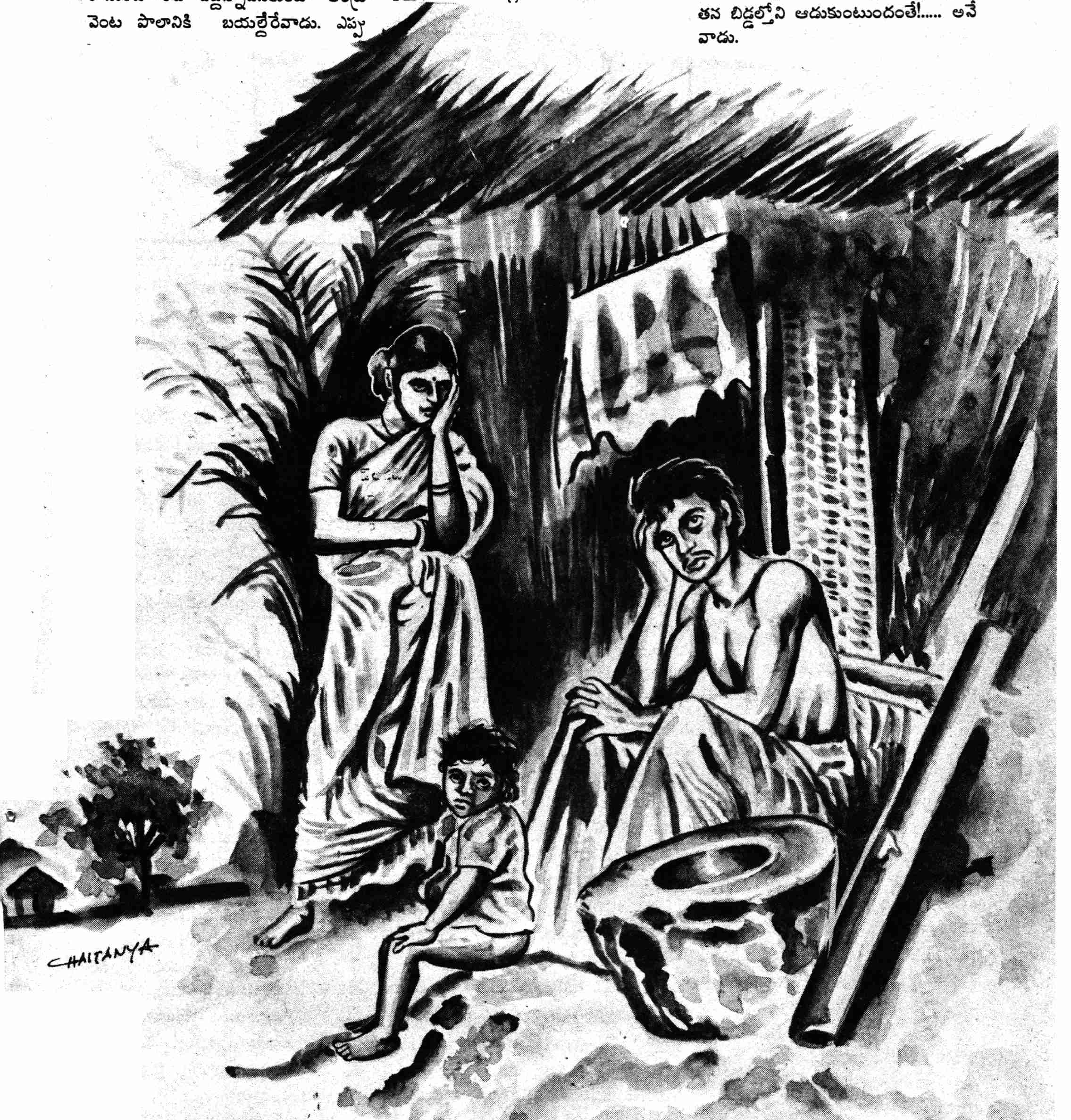

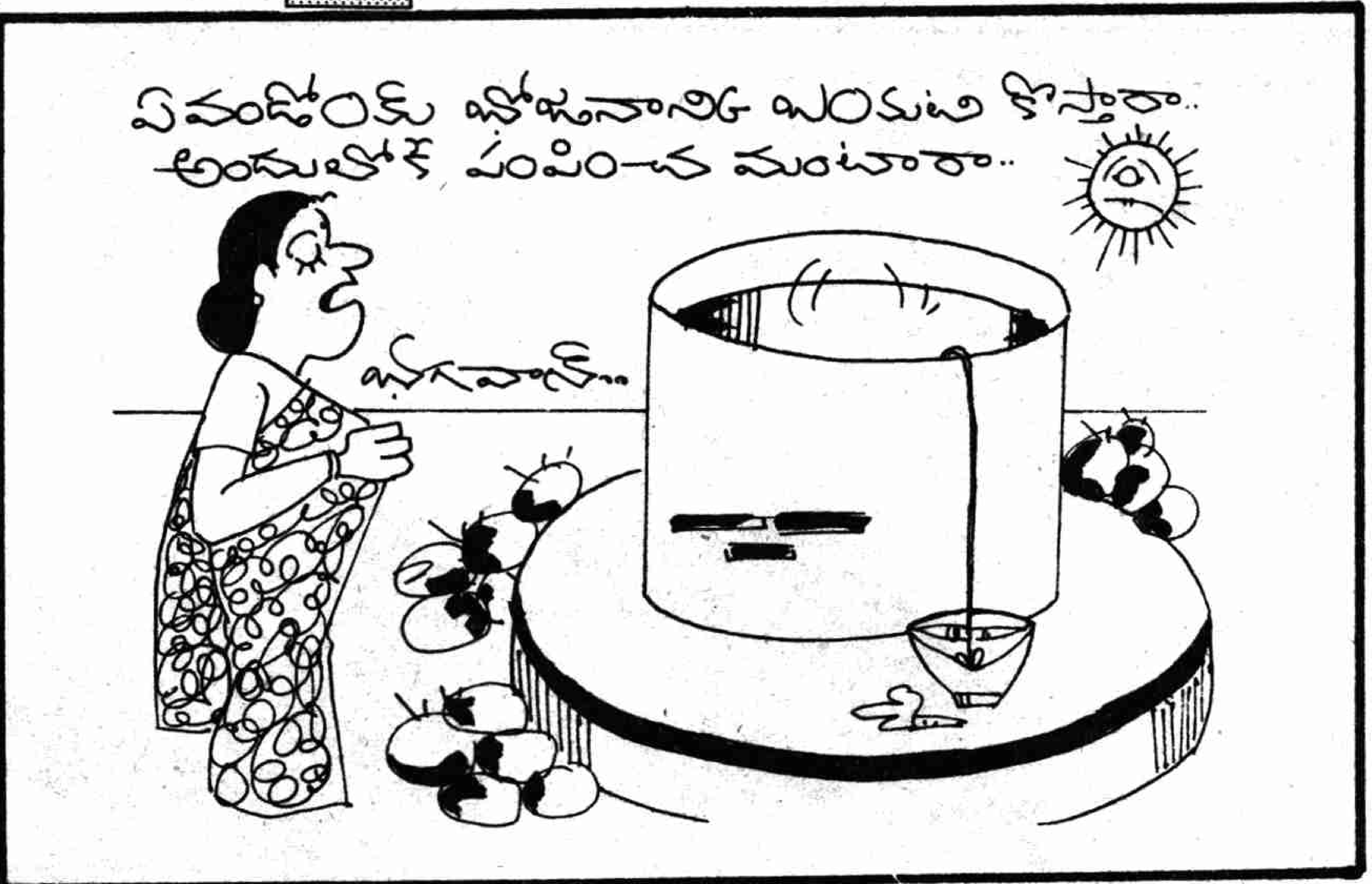

వాకిలి తెరిచిన శబ్దానికి ధ్యాసలోకి వచ్చి, గుడినుండా రావడం.......? అనడి గాడు బసప్ప. కొడుకుచెయి పట్టుకొని లోపలికి నడిపించుకపోతూ ఊc..... అంది అనంతలక్ష్మి.

ఏం గుడో! పైకే అని మంచంలో పక్కకు వొత్తిగిల పడుకున్నాడు.

.........ఒకప్పుడు దేవుడు మనసులో ఉండేవాడు. కానీ ఇప్పుడు నెత్తిమీదెక్కి కూర్చున్నాడు. చిన్నప్పుడు తండ్రి సాయం కాలాల్లో వాళ్ళో కూర్చో పెట్టుకొని పలికించిన భజనపాటలు ఇప్పుడు వెగటుగా వినిపిస్తు న్నాయి. దేవుడు బజార్లో పడ్డాక మనుషులు ఏట్లో పడాల్సొచ్చింది. సుఖంలేదు పాడు లేదు. బతుకులు బుగ్గిపాలయిపోతున్నాయి. అక్కడ రామాలయంలోనేమో రోజూ జాగంటలు హారతిపళ్ళాలు....... వాటిలో పదిపైసలు కాదుగదా! కన్నీటి బొట్లు కూడా పడవు. జనాల కంటి తడి పొలాల్లో ఎప్పుడో యింకిపోయింది.

".......పలకవ్! యింత రొట్టె తిందు వుగాని రా! అనంతలక్ష్మి రెండోసారి కూడా పిలవడంతో లేవక తప్పలేదు. తలకిందున్న తువ్వాలు విదిలించి భుజానేసుకొని లోనికె ళ్ళాడు. భార్య రెండు పళ్ళాల్లో రెండు రొట్టెలు యింత పచ్చడి వేసి పెట్టింది. గుడ్డిదీపం వెల్తుర్లో స్టీలు పళ్ళాలు మెరు స్తున్నాయి. చెక్క పీటమీద కూర్చొని రొట్టె తుంచి నోట్లో పెట్టుకోబోయాడు. బైట ఎద్దులు అసహనంగా కచబిచ తొక్కు లాడుకుంటూ, కొమ్ములు గోడకు కొడ్తున్న శబ్దం వినొచ్చింది. బసప్ప తిండి తినలేకపో యాడు. మోకాటిమీద అట్లే చేయి సాచి యింటి కప్పువైపు చూస్తూ కూర్చున్నాడు. చిన్నరొట్టెముక్క కొడుకునోట్లో పెడ్తూ....." పొద్దునసంగ ఎంకటేసులునన్నా యింత చొప్పో గడ్డో అడగమంటి......... ఆమె యింకా పాడిగించలేకపోయింది. భర్త సమాధానంగా మాట్లాడ్తాడనుకుంది. కాని అతను నిశ్శబ్దంగా ఉన్నాడు. రెండు నిమి షాల తర్వాత...... పాపిష్టికాలమొచ్చింది గాని యింకేమన్నానా? గొడ్లకు మేతరాని పంటలు వచ్చి నెత్తినపడ్డాయి..... అనంత లక్ష్మి మనసులోని గోడు వెళ్ళబోసుకుంది.

బసప్ప. ఏదో మాట్లాడబోయాడు. గొంతు పెగల్లేదేమో మరి ఊరుకున్నాడు. తటాలున లేచివచ్చి మంచంలో పడుకు న్నాడు.

యింకా తెల్లారకముందే భార్య వాకిట్లో ఊడుస్తుంటే మెలకువొచ్చింది. అనంత లక్ష్మి గబగబా వంట అయిందనిపించి యింత తినింది. సత్తు కారియర్‌లో మధ్యాన్నానికని పెట్టుకొని పనికి బయల్దే రింది. నిద్ర మంచంమీది నుండి లేస్తూనే కొడుకు ఏడుపులంకించుకున్నాడు. నాయిన కాడికిపోయ్యా! బెరీతవస్తా........ అని బుజ్జగించింది ఆమాటయితే అనిందిగాని తను పొద్దుగుకేదాకా రాను కాదని ఆమెకు తెలుసు. బహుశా పిల్లాడికీ తెలుసేమో! వెంటబడి ఏడుస్తున్నాడు.

ఊరికి అర్ధమైలు దూరంలో ఒక అగ్గి పెట్టెల కంపెనీ ఉంది. దాన్ని పెట్టి సంవత్సరం దాటింది. పుల్లలను సర్దడానికి దాంట్లో ఆడవాళ్ళను మాత్రమే తీసుకుం టారు. నాలుగు నెలలనుండి బైట పనిలేక వాళ్ళిచ్చేది కొంచెమేనైనా చేరిపో యింది అనంతలక్ష్మి.

అనంతలక్ష్మి వెళ్ళిపోయాక పావుగంట దాకా పిల్లాడు కిందపడి దొర్లిదొర్లి ఏడ్చిండు. బసప్ప వాణ్ణి సముదాయించడానికి ప్రయ త్నించలేదు. కాకుంటే మధ్య మధ్య "ఊరుకోరా! అమ్మవొస్తదిలే.... బువ్వ దిని ఆడుకోపో....." అంటున్నాడు. తండ్రి మాటలకు కాకున్నా ఏడ్చి ఏడ్చి అలత వచ్చి మానుకున్నాడు. అయినా ఎక్కిళ్ళతో గుండెలు ఎగిసిపడుతున్నాయి. పక్కింట్లో ఉండే వాడిఈడు పిల్లలు గోడకింద రాలిన ఉప్పు మట్టిని కుప్పలు చేసుకుంటూ ఆడు కుంటున్నారు ఎక్కిళ్ళు పెడ్తూనే నిక్కరు పైకి లాక్కొని ఆటల్లోకెళ్ళాడు.

బసప్ప పొద్దుబాగా పైకెక్కింతర్వాత మొఖం కడిగి తిండితిన్నాడు. కొడుకును పిలిచి యింత తినిపించాడు. తినంగానే వాడు మళ్ళా ఆటల్లోకెళ్ళాడు. ఇప్పుడు వాడికి అమ్మ గుర్తుకు రావడంలేదు. బసప్ప వాకిలి చిలుకేసి నాగిపెట్టి యింటికి పెద్దబజారుగుండా బయల్దేరాడు. పనిలేక చీట్లపేకలాడేవాళ్ళు, బీడీలు, చుట్టలు కాల్చే వాళ్ళంతా గుంపులుగా గౌరమ్మరుగుమీద కనిపించారు.

వానలు పడగానే దున్నుకోవడం, ఇత్త నాలేసుకోవడంలో క్షణం తీరికలేకుండా ఉండే వాళ్ళంతా అక్కడే ఉన్నారు. ఇంతకుముందు సేద్యం పనుల్లో పొద్దంతా కనిపించని ఆడోళ్ళు కూడా బజార్లలో ముచ్చట్లు పెట్టుకొని కూర్చున్నారు.

"ఏం పిన్నాయినా! యాడికిపోతు న్నావ్?" అని అరుగుమీదినుండి మల్లన్న పలకరించాడు.

"నీకు తెలీకుండా నేనేడికిపోత నోయ్......." అన్నాడు కుశాలగా బసప్ప.

"అదీ నిజమే! ఎవరు మాత్రం ఏం చేస్తారు! యిత్తనాలు రాన్దే"

"యింకా రాలేదా?"........ బసప్ప గొంతు జీరగా పలికింది. అతనికి వచ్చి ఉంటాయని గట్టి నమ్మకమేం లేదు. మొన్న పొద్దున్నే పెట్టి గుడిగిపోతూ, అడి గినోళ్ళందరికి రాలేదని చెప్తుంటే తనూ విన్నాడు.

ఇత్తనాలు వచ్చిఉంటే ఊరు, పొలాలు ఇట్లా నిద్రపోయేవేనా? అనుకున్నాడు.

"నీ ఆత్రంగాని, ఈ అదును ఉన్నంత దాక ఆ పైయ్యోడు పంపించడు. మొత్తంగా దున్నిన భూమి బండగట్టింతర్వాత వస్తే వస్తయ్? అయినా ఇట్లాంటి ఎవసాయం జేసి యింకా బతుకుదామనుకోవడం బ్రెమ గాని యింకేమన్నానా? కిందటేడు పంటలో ముత్యాలాంటి యిత్తనాలు తీసిపెట్టుకొని అదునుమీద చల్లుకుంటేనే ఆడికాడికి బతు

కులు ఎల్లమారుతుండె....' '

తనకు తెలిసిందే అయినా 'అంతేనం టవా' అన్నాడు బసప్ప.

"అంతగాక యింకేంతనుకున్నావ్? దేశంగాని దేశం నుండి రావాల్నా? వాడు ఏ యిత్తనాలు పంపిస్తడో మనకు తెలీక పోయె! తీరా ఆ పంట మన భూముల్లో నిలుస్తదో లేదో!"

".......ప్! పేద్యం జేపేటోనికి తనేం పండించేది తనకే తెలీనికాలం.... పరాయి దేశాలకు ఎత్తిపంపించాలనే పోటీకొద్ది వానాక పంటలన్ని పచ్చినయ్ మనుషులు గొడ్లు డొక్కలెండి సచ్చేరోజులు.... ఈడి పంట ఈడున్న కడుపులకు సాల్దంలేదు గాని యింకేడికి పంపిస్తరు? ఆకలిమీద యూపారం మొదలయింది......" కదలబో యాడు.

"కొద్దిగ అగ్గిపెట్టెయ్యి సిన్నాయినా?" నోట్లో బీడి పెట్టుకుంటూ అడిగాడు మల్లప్ప అంగీ జేబు తడుముకొని తీసిచ్చాడు. బర్రన పుల్లగీసి అంటించుకొని గుప్పున పొగళా గాడు "యాడికోపోదువ్‌గాని వచ్చి కూర్చో రాదు......" అన్నాడు. "ఏం కూర్చోవడమో లేవోయ్! కాలునిలుస్తలేదు. యింతకు యిత్తనాలు రావంటవా?" మల్లన్న పక్కనే కూర్చున్నాడు. ఇప్పటికైతే రాలేదట. యింకె ప్పుడు వచ్చేది సెట్టికే తెలియాల..... మల్లన్న చెప్పాడు.

బసప్ప స్థిమితంగా కూర్చోలేకపో యాడు. కడుపులో మెలిపెడ్తున్నట్లుంది. అరుగుదిగి కిందికొచ్చాడు. యింక సెట్టి కాడికి పోవడం దేనికి అనుకున్నాడు మళ్ళీ వాలుగడుగులే కదా! ఎప్పుడొచ్చేదైనా ఆయన్నే అడిగితే సరిపోతది అనుకోని ముందుకు నడిచాడు.

దారెంట మల్లన్న మాటలు చెవిలో వినిపిస్తున్నట్లే ఉంది. యింక ఎవసా యంజేయలేను. మరి బతకడమెట్లా? ఈ అప్పులనేంజెయాల?....... ఎక్కువగా ఊహించలేకపోయాడు......

ఆ రోజుల్లో పండిన పంటలో తాలు లేకుండ గట్ట గింజలు యిత్తనాలకని ఎత్తి పెట్టుకొనే వాళ్ళం. అదునుమీద దున్ని చల్లుకుంటుంటిమి. యిత్తనాలను పొలానికి తీసకపోయేటప్పుడు అనంతలక్ష్మి పారపా టునకూడా పాతగంపలోవాటిని పోయనిచ్చే దిగాదు. ముందురోజే మేదరిండ్లకుపోయి కొత్తగంప కొనుక్కొచ్చేది. దానికి ఎర్రమ ట్టితో సున్నంతో పట్టీలు దిద్దేది. కుంకం బొట్లు పెట్టి గంపను, యిత్తనాలను దేవుని మాదిరి పూజించేది.... ఇప్పుడవన్నీ తారు మారయ్యాయి.

అసలు ఇత్తనాలకు రైతు యింకోని కాడికి పోవడం నామోషీగా తండ్రి మాట్లా డేవాడు. తన తరం వచ్చేసరికి కొత్తకొత్త రకాల పేరుతో అంగట్లో సంచులు తెచ్చు కోవడం మొదలయింది. కానీ ఇప్పుడు అమెరికానుండో యింకేడినుండో తెచ్చుకో వాల్సి వచ్చింది. పండించిందంత తిన్నాక, అమ్ముకొనకనే గాని మళ్ళీ పంట వేసుకో నీక లేకపాయె...... అనుకుంటూ నాగిసెట్టి యింటి గేటు దాటి లోపలికి అడుగేశాడు. వరండాలో స్థంభానికి కట్టేసిన తెల్లకుక్క గయ్య్.... మనడం మొదలు పెట్టింది. ధయ్...... అని దానిని అదిలించాడు. కుక్క మొరుగుడుకు సెట్టి బైటికొచ్చాడు. మడిమీద అప్పుడే భోజనం చేసినట్లుంది. ముక్కు మీది నుండి నుదురు దాక సింధూరం నామం పెట్టుకున్నాడు. బొజ్జ నిమురు కుంటూ బసప్పను పలకరించాడు.

"ఏం బసప్ప! డబ్బులు తెచ్చినా వేంది?"

సెట్టిని పలకరించబోతే చిక్కువచ్చి పడ్తెట్లనని బసప్పకు తెలుసు. యింకో సమయంలోనైతే ఎక్కడ బాకీ అడు గుతాడోనని తప్పించుకోవడానికి కూడా సిద్ధమే! ఇప్పుడట్లాకాదు. అయినా రోట్లో తలకాయ పెట్టినాక పోటుకు బెదురుతే అయితదా? ఇప్పుడు కాకుంటే రేపొద్దు నయినా తీర్చాల్సిందే! అంతదాకా సెట్టి గడిగడికి పీడిస్తూనే ఉంటాడు.......

"యాడి డబ్బులుసామీ! నీకు తెలీ కుండ వస్తున్నాయా? మాలెక్కపత్త మొత్తం నీకెరికేగదా? నీకు దాపున పైసావస్త న్నాదా? ఒక గింజ అవతలకు పోతుందా? ఇంతకు ముందు మా ఎవసాయంలో ఎరు వులు, పురుగు మందుల ఖర్చు, రాబడులే నీకు తెలుస్తుండె. ఇప్పుడట్లా కాదుగదా? యిత్తనాల కాడినుండి నీకాతాలో లెక్క తేలకుండ మేమేం జేస్తున్నం చెప్పు..... ఆ యిత్తనాలుగూడ అంతకు నాలుగంతలధర పెట్టి నీలాంటి డీలర్లకాడ కొనాల్సివచ్చే! ..... అవిగూడ యింకా రాలేదు సామీ! " అన్నాడు.

"యాడొచ్చినయ్! ఇత్తనాలంటే మాటలా? అబ్బో! యాడాడినుండి రావాల్నో ఎంత పెద్దకతో నీకేం తెలు స్తది....... అంటూ సెట్టి ఏవేవో చెప్పకవ చ్చాడు.

రైతులకు ఇత్తనాలు పప్లై చేయుడా నికి ప్రభుత్వం పెట్టిన తనలాంటి డీలర్లకు ఎన్నెన్ని కష్టనష్టాలో ఏకరువు పెట్టాడు.

బసప్ప వింటున్నాడేగాని, పొత్తిగా అర్థంకా లేదు.

"అయితే ఎన్ని రోజులకు వస్తయ్ సామీ!" అడిగాడు.

కాస పెదాలతో కొద్దిగా నవ్వి చేతులు పైకి చూపాడు. నిముషం తర్వాత 'పోయొస్త సామీ!' అని కదిలేడు బసప్ప.

'మరి బాకీ సంగతి' గుర్తు చేశాడు నాగిసెట్టి.

"నీ బాకీ తీర్చకుండా నేనేడికి పోత సామీ! నన్ను నమ్మవు....."

సెట్టికి అదేగట్టి నమ్మకమేమో ఊరు కున్నాడు.

అయిదేళ్ళపైనుండి సెట్టిదగ్గర ఏమే టికాయేడు అప్పు అవుతూనే వస్తుంది. తీర్చిందిపొంగ మిగిలిందీ, దానివడ్డీ, మళ్ళీ చేసేది కలిసి మోపెడవుతుంది. జమే సేది తక్కువ..... తీసుకోవడమే ఎక్కువ. దానికితోడు రెండేళ్ళ కిందట పెట్టుబ డిలో సరిగ్గా సగం పంటే చేతికొచ్చింది. సెట్టి దగ్గర తీసుకొచ్చిందానికి వడ్డీమాత్రం అడ్డం లేకుండా పెరిగిపోయింది. బాకీలో పదిపైసలవంతు కూడా చెల్లుపడలేదు. వచ్చేసారి బాగా పండకపోతదా? కొంతలో కొంతయినా తీర్చవొచ్చని ధయిర్యంగానే ఉన్నాడు. కానీ ఆయేడు భూమికి జిట్టెడు ఎత్తున వచ్చంగ కనిపించిన మూడెక రాల పంట మట్టంగ తుడిచిపెట్టకపోయింది. బసప్ప గిలగిల్లాడేడు. అనంతలక్ష్మి నేలబ ట్టింది. ఆ యిత్తనాలు మన నేలకు సూటు అవలేదని కొద్దిగొప్ప చదువుకున్నోళ్ళంత అన్నారు. బసప్ప వొక్కన్దైగాడు. ఊళ్ళో చాలామంది పోలాల్లో పంట అతకలేదు. మళ్ళా దున్ని యిత్తనాలేద్దామనుకున్నాడు. కానీ, ఆకాశంలో ఒక మబ్బు ముక్క కూడా కనిపించేదికాదు. వానల్లేకుండా ఏం జేస్తాడు? నెలదాటాక అప్పుడప్పుడు నేల తడిసినా యిత్తనాలకు మళ్ళా సెట్టి దగ్గర అప్పుపెట్టాల. రెండేళ్ళ నుండి పైసా జమలేకుండా పీక్కురావడమే! అంతకు ముందుది ఉండనేఉంది. వడ్డీలతో కలిపి పాతికవేలు దాటిందని పోయినసారి ఇత్తనా లకు పోయినప్పుడు సెట్టి లెక్క చెప్పాడు. వచ్చే సంవత్సరం అసల్లో సగమైనా జమవే యకుంటే పొలం రాయించుకుంటానని హెచ్చరించాడు. దాంతోటి బసప్ప మళ్ళీ దున్నీ వేయుడానికి భయపడ్డాడు. ఇత్తన

మేస్తే ఏమవుతుందో? అప్పులు పెరగడమే గాని, పంట చేతికి వచ్చేదాక నమ్మకంలేదు.

పొలంమీద రాబడి లేకుంటే సెట్టి బాకీ తీర్చే నమ్మకం కూడాలేదు. ముందు బాయి వెనక చెరువు అన్నట్లుంది బసప్ప పరిస్థితి.

ఒకప్పుడు వానలు పడగానే నాగళ్ళు పరిగెత్తేవి. లక్షల లాభాలు రాకున్నా ఎవసాయుమంటే భయం కలిగేదికాదు. కానీ ఇప్పుడు నాగలిని ముట్టుకోవాలంటేనే భయం. డబ్బులు కండ్లజూసే దాకా భయం. మునుగుతమో తేలుతమోనని ఒకటే పీకుడు.....

అప్పటినుండి ఇప్పటిదాకా రోగాలకో, కుటుంబం గడవడానికో యింకింత అప్పు పీక్కొచ్చాడు. సెట్టిరోజు రోజు సతాయిస్తునే గొణుక్కుంటూ అడిగినదాంట్లో ఎంతో కొంత ఇస్తున్నాడు. మళ్ళీ ఈ సారి యిత్తనాల దగ్గర్నుండి సెట్టి ఇవ్వాల్సిందే ఇప్పుడూ నేలతల్లి మోసంచేస్తే ఆముందటేడుకు వడ్డీ అసలు కలిసి చంపకతింటది. మూడెకరాల్ను అరాయించుకుంటది.

రెండేళ్ళపైనుండి ఇద్దరి తిండికోసం ఇద్దరూ కూలీకిపోతున్నారు. సంవత్సరం పిల్లోణ్ణి వదిలేసి అనంతలక్ష్మి మొదట బాయి పనులకు, రోడ్డు పనులకు పోబట్టింది. ఆ పనులు దొరకడం కూడా కనాకష్టం. ఒకనెల్లో పదిహేను ఇరవైరోజులు కూలీ దొరికితే, తర్వాతనెల్లో అసలు పనే ఉండేదికాదు. ఆర్నెల్లకిందటే అగ్గిపెట్టెల కంపెనీలో అనంతలక్ష్మికి పని దొరికింది. బసప్పకు ఎక్కడా పనిలేదు. అక్కడక్కడ ఊరక కూర్చోవడంతో ఆలోచనలు చెదపురుగుల్లా తొలిచేవి. మనిషికి పరధ్యాస పెరిగింది. ముఖమ్మీద నవ్వు ఎప్పుడో జారిపోయింది. రోగానపడ్డట్లు చిక్కి సగమయ్యాడు. ఎప్పుడు అప్పులు వడ్డీలు భూతాల్లా కనిపిస్తుంటాయి. భూమి దైన్యంగా ఏడుస్తున్నట్లు ఉంటుంది.

చిన్నప్పటినుండి కష్టానికి అలవాటుపడ్డ శరీరం, మనసు పనిలేక విలవిల్లాడాయి.

పదేళ్లకిందట బసప్ప దర్జాగా సేద్యం చేసుకుంటున్నప్పుడు నాగిసెట్టి చక్కిలాలు అమ్ముకొని బతికేవాడు. చిన్నగంపలో పెట్టుకొని ఊరంత తిరిగి అమ్మేవాడు. క్రమంగా యింట్లో చేసే చక్కిలాలనే కవర్లలో ప్యాక్చేసి, డొక్కు సైకిల్మీద చుట్టుపక్కల పల్లెలకెళ్ళి అమ్మేవాడు. చిన్న చిన్న అంగళ్ళవాళ్ళు సెట్టి దగ్గరే కొనుక్కునేవాళ్ళు........ అట్లట్ల పెరిగి రైతులకు అప్పులిచ్చి ఊరునంతా చేతిలో పెట్టుకున్నాడు. అంతలో వాళ్ళను వీళ్ళను పట్టుకొని ఈ డీలర్కూడా అయ్యాడు. ఇప్పుడు సొంతమేడ, భూమి, బంగారు...... లక్షలమీదున్నాడు. ఆ రోజుల్లో సెట్టి చక్కిలాలు అమ్ముకోవడమేగాని గుడివైపు వెళ్ళినవాడుకాదు. ఇప్పుడు ఊర్లోకెల్లా భక్తుడు....ఊర్లో అందర్నీ భక్తుల్ను చేసేవాళ్ల నాయకుడు. ముప్పొద్దులా ముఖంమీద సింధూరంనామం పెట్టుకొని తీరాల్సిందే!

గుడికెళ్ళి భజన చేయాల్సిందే!

ఇప్పుడు సెట్టి ఏం మాట్లాడినా, ఎవరితో మాట్లాడినా వ్యాపారలావాదేవీలే కాకుండా రాజకీయాలూ వరదలై వస్తాయి. దేశం పాడైపోయిందని గగ్గోలు పెడ్తాడు. 'బాగుచేసేదారి ఇదీ' అని తన అభిప్రాయాల్ని ముఖం మీద గుద్దినట్లు చెప్తాడు. దేశంలో కొన్ని అరాచకశక్తులు ఉన్నాయని, అవి అంతం కావాలని ఆవేశపడ్తాడు. 'ధర్మాన్ని' నిలబెట్టినప్పుడే అది మనల్ను దేశాన్ని రక్షిస్తుందని ఉపదేశాలిస్తాడు.

ఈ ఏడు పంచాయితీ ఎన్నికల్లో సెట్టి నిలబడ్తాడని బైట పుకారు.

పొద్దు నెత్తిమీదకొచ్చింది. బసప్ప గాలిపటం మాదిరి తిరిగి యిల్లు చేరుకున్నాడు. నలుగురు ఎక్కడ కూర్చొనిఉన్నా వెళ్ళి అక్కడ చోటు చూసుకుంటాడు. అయితే ఎవరితోనూ పల్లెత్తిమాట్లాడడు. మనసు మార్లుతూ ఉంటుంది. చూపులు ఎప్పుడూ గిలగిల్లాడ్తున్నట్లే ఉంటాయి. చటుక్కున అక్కడినుండి లేచి దారిపడ్తాడు. ఎందుక్కూచున్నాడో తెలియదు. ఎందుకు వెళ్ళిపోతున్నాడో తెలియదు.

బైట ఎండకో, దేనికోగాని బసప్ప కళ్ళు అలసటగా ఉన్నాయి. యింటి పక్కనే ఉన్న యాపచెట్టునీడకు కుక్కిమంచంలో కొడుకు నిద్రపోతున్నాడు. ఆడి ఆడి అలసటయిందో.... ఆకలయిందో.... మరి గుండీల్లేని అంగీలోంచి పొట్టమీది మట్టి చారికలు కనిపిస్తున్నాయి. మంచం పట్టె మీద కూర్చొని తట్టి లేపాడు. వాడుచేతులు తల్లో దూర్చి బరుక్కున్నాడేగాని కళ్ళు తెరచి చూడ్లేదు. బసప్పకు కడుపులో బాధగా ఉంది. కానీ అది అన్నంతింటే పోయేదికాదేమో!..... తినాలనుకోలేదు. కొడుకును లేపి పెట్టలేదు. ఎప్పటికో వాడే లేచాక వెళ్ళి వాకిలి తెరిచాడు. గిన్నెలమీది మూతలుతీసి అన్నంకూర పళ్ళెంలో వేసిచ్చాడు.

ఎండ వేడి తగ్గింది. అప్పడప్పుడు చల్లగాలి వస్తుంది. పిల్లవాడు బైటికి పోయాడు. బసప్ప చెరువుకట్టమీదుగా కొండదారి పట్టాడు. వానలకు కొండంతా పచ్చగ కళకళలాడ్తూ కనిపిస్తుంది. రాళ్ళలోంచి గడ్డి, చిన్న చిన్న మొక్కలు తొలుచుకొని బైటికొచ్చాయి. ఎండుబట్టిన కొమ్మలు చిగురేశాయి. దాని ముందు, చుట్టుపక్కల ఉండే పొలాలు పంటలేకుండా పేలవంగా కనిపిస్తున్నాయి. భూమిని ముక్కలు చేస్తూ ఇది నాది ఇది నాది అనుకోడానికి వేసుకున్న గెలియులు కూడా పచ్చబడ్డాయి. బసప్ప తిన్నగావెళ్ళి గట్టుమీద కూర్చున్నాడు.

ఎవరో గెనిమల్ను ఆక్రమించుకుంటూ చొచ్చుకొని లోనికి వస్తున్నట్లు..... అలా వచ్చి వచ్చి.... పొలం కుంచించుకపోయి అదృశ్యమైనట్లు కనిపించింది.....

నేలపైన చెయిపెట్టి తడిమాడు. యింకా అది వేడి సెగలు కొడ్తూనే ఉంది. ఆవేడి తన ముఖంమీదికి సోకినట్లయింది. దోసిలితో పొలంలోని మట్టిని తీసుకున్నాడు. చేతులు ఆలోచనలు వణుకుతున్నాయి. దానివైపే తలొంచిచూస్తుండిపోయాడు.

చేతుల్లోంచి మట్టి పొడిపొడిగా జారి కింద పడింది.
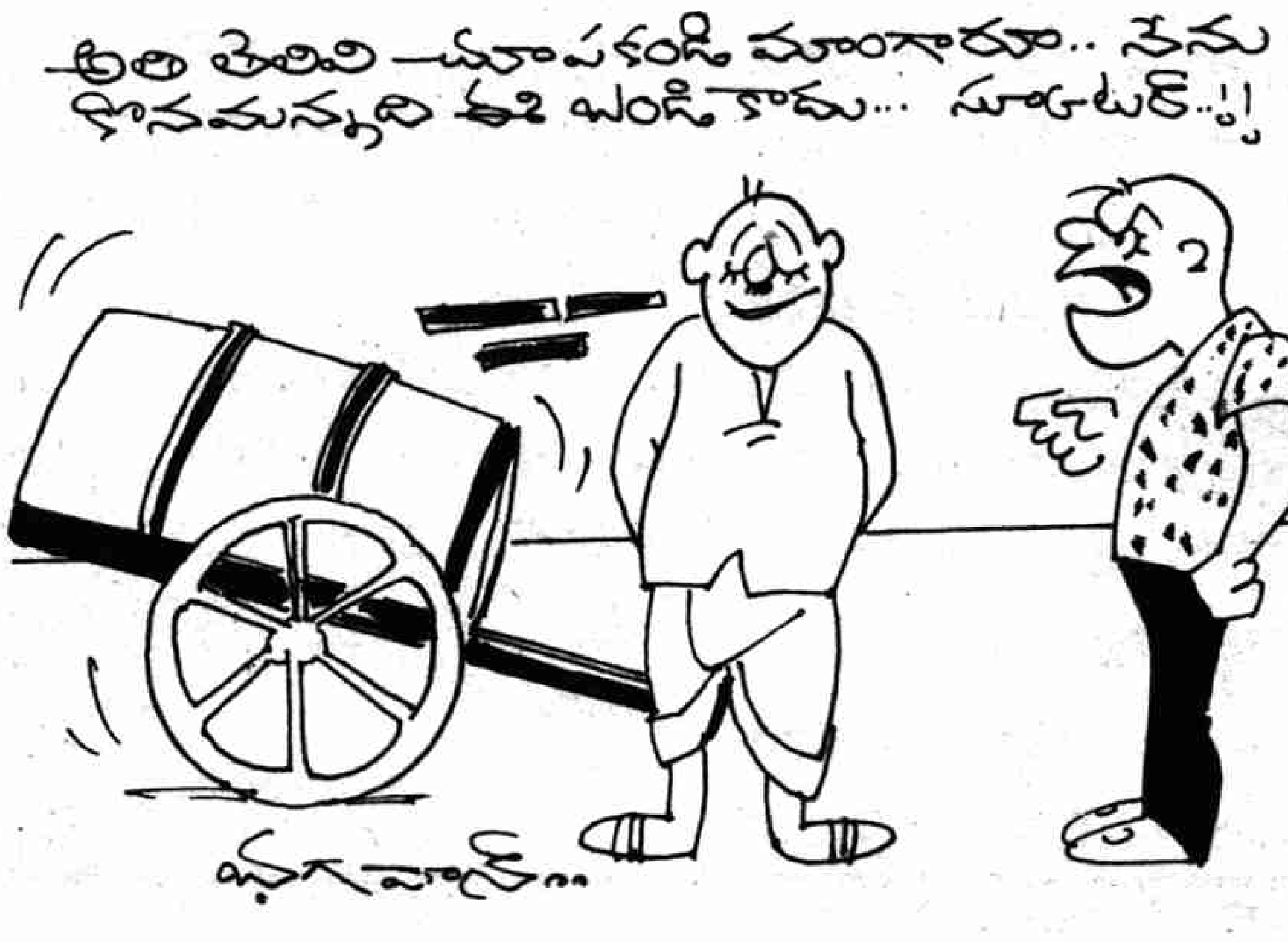
●